

بازشناخت الگوی پلان در مدارس ایرانی دوره قاجار اصفهان

مریم دانش پژوه*، مهرنوش محمودی

۱- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد واحد ماهشهر، (maryam.daeshpajoh@gmail.com)

۲- هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول، (Bd_mahmoudi@yahoo.com)

چکیده

این پژوهش با هدف بازشناخت الگوی پلان در مدارس ایرانی دوره قاجار اصفهان انجام شده است. پژوهش حاضر بر آن است تا با استفاده از روش تفسیری- تاریخی و انجام تحقیقات کتابخانه‌ای در عرصه مدارس دوره قاجاریه و تحقیقات میدانی به ارزیابی و مقایسه تطبیقی کالبدی مدارس این دوره بپردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، مسجد - مدرسه‌های دوره قاجار چندان پیرو الگوی معماری مشخصی نیستند. معماری مسجد - مدرسه‌های این دوره دارای پیچیدگی و تنوع فضایی بیشتری می‌باشند که همین امر باعث تغییر تعداد حجره‌ها در مدارس دوره قاجار نیز می‌گردد و از طرفی وجود مهتابی، گنبد خانه‌های چهار طرف باز و دارای پلان صلیبی شکل باعث گشایش و سبکی فضایی حیاط مسجد - مدرسه‌ها می‌باشد. بعلاوه برج ساعت در مسجد - مدرسه‌های دوره قاجار نشانه تأثیر مغرب زمین و یک نوگرایی غربی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مسجد - مدرسه، مدارس ایرانی، مدارس قاجار، قاجاریه

۱- مقدمه

نخستین آشنایی گسترده ایرانیان با «معماری اروپایی» در دوره قاجار اتفاق افتاد و تمایل به تقلید و ایجاد بناهایی مشابه در میان اشراف قاجار و سپس مردم میانه ایجاد شد. قاجاریان از طریق عکس‌ها و کارت‌پستال با معماری اروپا آشنا شدند و از این رو ساختمان‌های این دوره بدون آگاهی دقیق از قواعد سبک‌های اروپایی ایجاد می‌شدند. تحت تأثیر معماری اروپا، خلاقیت‌های فضایی در معماری قاجار نسبت به سبک‌های قبلی معماری ایرانی، افزایش یافت و فضاها به گشایش و سبکی بیشتری در قیاس با الگوهای قدیمی رسیدند. در سال ۱۲۴۳ خورشیدی (۱۸۶۴ میلادی) ممتحن‌الدوله به‌عنوان نخستین معمار تعلیم‌دیده ایرانی در اروپا، به ایران بازگشت و ساخت بناهای مهمی، از جمله مسجد و مدرسه سپهسالار و مجلس شورای ملی، به او رجوع شد. با این حال نتوانست تحول مهمی در معماری عصر خود ایجاد کند. حال بر آنیم تا بفهمیم آیا معماری قاجار با توجه به موقعیت زمانی خاص خود توانسته است وظیفه خود را درباره فراهم کردن شرایط پدید آمدن معماری مدرن ایران ایفا کند؟ به‌طور کلی معماری دوره قاجاریه را می‌توان به دو دوره کلی از آغاز سلطنت آقا محمدخان تا پایان سلطنت محمدشاه و از آغاز سلطنت ناصرالدین‌شاه تا پایان حکومت سلسله قاجار تقسیم کرد.

۲- در خصوص معماری مسجد مدرسه و مدارس دوره قاجار در پاره‌ای از موضوعات پژوهش‌هایی صورت گرفته است: